ОБРАЗОВАНИЕ ЧРЕЗ ДИГИТАЛНА КОМУНИКАЦИЯ – ЕТИЧНИ И ПРАВНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

*Доц. д-р Елица Куманова,
Доц. д-р Николина Ангелова
Русенски университет „Ангел Кънчев“*

EDUCATION THROUGH DIGITAL COMMUNICATION – ETHICAL AND LEGAL CHALLENGES

*Assoc. Prof. Dr. Elitsa Kumanova,
Assoc. Prof. Dr. Nikolina Angelova
Angel Kanchev University of Ruse*

Резюме: Дигиталната комуникация и нейните проявки са свързани с институционализирането на правни модели в международни и национални юридически актове. Те следва да съдържат различни етични стандарти за използване на дигиталните ресурси в сферата на реализиране на правото на образование.

Ключови думи: образование, дигитална комуникация.

Abstract: Digital communication and its manifestations are related to the institutionalization of legal models in international and national legal acts. Their substance should ensure different ethical standards for the use of digital resources in the field of realization of the right to education.

Keywords: education, digital communication.

Doi: <https://doi.org/10.36997/ESDI2021.57>

Въведение

Правото е продукт на осъзнат социален опит, съществуващ съвместно с изначални и вродени представи и образци за поведение. Съзнанието създава модела на правото паралелно с развитието на обществото и социалното ниво на съвместно съществуване. Дигиталните модели на образование получиха своята институционална рамка през последните няколко десетилетия. Създадените по пътя на автономното правно регулиране правни режими на образование чрез дигитална комуникация включват както различни норми, чрез които се извява както правната нормативност, така и етични стандарти. (Milkova, 2009). Тези стандарти се основават на правилата за безопасно използване на дигитални ресурси по начин, който изключва причиняването на материални и морални вреди.

Изложение

Всеобщата декларация за правата на човека постановява, че образованието е фундаментално благо. Всеки човек има право на образование. Образованието трябва да бъде безплатно, поне що се отнася до началното и основното образование. Началното образование трябва да бъде задължително. Техническото и професионалното образование трябва да бъдат общодостъпни, а висшето образование трябва да бъде еднакво достъпно за всички на основата на техните способности.

Международният пакт за икономически, социални и културни права отново прогласява принцип за свобода на вида образование. Държавите, страни по този пакт, признават правото на всеки да се обучава. Те са съгласни, че образованието трябва да бъде насочено към пълното развитие на човешката личност и усещането за нейното достойнство и към укрепване зачитането на правата на човека и основните свободи. Държавите се задължават да зачитат свободата на родителите да избират за своите деца училища, различни от тези, установени от публичните власти⁴. Реализирането на правото на образование е свързано с правомощието на родителите, които имат свободата, с приоритет да избират вида образование, което да получат техните деца. Така формулиран, моделът на избор на достъп до образование включва в съдържанието си многообразие от форми и приложими методи на образование.

Подходът, основан на правата на човека, може да бъде обобщен така (ОНСНР, 2006):

1. Образователната политика трябва да допринася за правата на човека.
2. Нормите за правата на човека трябва да вдъхновяват образователните политики.
3. Политиците трябва да допринесат за развитието на способността на „носителите на задължения“ да изпълняват задълженията си и на носителите на права да претендират за своите права.

Европейската харта на учените прогласява принципите и изискванията, които определят ролите, отговорностите и правата на учените и на научните институции за успешно реализиране на дейности по създаване, трансфер, разпределяне и разпространяване на знания и технологично развитие (Euraxess-harta, 2021). Учените са длъжни да се придържат към признатите етични принципи и практики, валидни за конкретна научна област, както и към етичните стандарти, описани в различни национални и регионални етични кодекси, както и към принципа на интелектуалната собственост и съвместната собственост на данни при разработки в съавторство. Същевременно научните институции следва да създадат стратегии, практики и процедури относно правото на всички учени да бъдат признати, споменати или цитирани в контекста на техните реални приноси.

Законът за висше образование регламентира държавни изисквания за организиране на дистанционна форма на обучение във висшите училища, като предвижда съответна наредба. В наредбата се дефинира дистанционната форма на обучение, като организиране на учебния процес, при който студентът и преподавателят са разделени по местоположение, но не непременно и по време, като създадената дистанция се компенсира с технологични средства чрез използване на аудио, видео, компютърни и комуникационни технологии и средства за обучение.

Реализирането на правото на образование е свързано с правомощието на родителите, които имат свободата, с приоритет да избират вида образование, което да получат техните деца. Така формулиран, моделът на избор на достъп до образование включва в съдържанието си многообразие от форми и приложими методи на образование.

Институционализирането на съвременни дигитални проявления на правото на образование е свързано с въвеждането на дистанционно обучение. За първи път такава форма е предвидена съгласно разпоредбите на Закона за предучилищно и училищно образование. Обучението в дистанционна форма се провежда по училищен учебен план, разработен въз основа на съответния рамков учебен план за дистанционна форма.

Широкото използване на интернет инструментите, разширяването на виртуалната среда са неделима част и от личния живот на младите хора, обучаващи се в съвременното училище. Глобалната информационна мрежа променя нагласите за общуване в обучението. Затова в научната литература се говори за възникване на нет поколение (Oblinger, 2003). Този термин се отнася за учащите на новото хилядолетие – родени след 1995 г. и израснали в среда, в която информационните технологии представляват неотменима част от ежедневието.

Дигиталната компетентност е сложно понятие – дигиталната грамотност се определя от наличието на пет критерия: обработка на информация, комуникация, създаване на съдържание, безопасност и разрешаване на проблеми. Концепцията за компетентност предполага повече от придобиването на знания и умения; то включва мобилизацията на знанията, уменията, нагласите и ценностите, за да се отговори на сложните предизвикателства на съвременността. Дигиталните технологии, като неизменна част от съвременния свят, са интегрирани в почти всички професии. Нивото на компетентност и боравене с тях е различно, което се обуславя от възрастовите характеристики на потребителите, от възможностите им за учене, от предразположението им към технологиите.

От друга страна, развитието на интернет и дигиталните технологии през ХХІ век постави началото на нова ера в комуникацията и достъпа до информация в съвременното общество. Електронните устройства в цялото им разнообразие – компютри, таблети, лаптопи, смартфони, телевизори, плейстейшъни и т.н., се превърнаха в неизменна част от нашето ежедневие.

Засилването на дигитализацията доведе до формиране на нови понятия като: „дигитален мироглед“, „дигитална среда“, „дигитални приятелства“, които много често присъстват единствено в нашия „дигитален свят“. Възникнаха нови професии като: инфлуенсъри, блогъри и др., пряко свързани с развитието на социалните мрежи и дигиталните технологии.

Въведеното извънредно положение в България през март 2020 г. в резултат на пандемията от Covid-19 засили дигиталната зависимост в условията на социална изолация. Задължителното дистанционно обучение за децата в България и принудителната работа от вкъщи, т.нар. „home office“ за техните родители, все повече ще присъстват и след отшумяването на пандемията и връщането на живота в нормалното му русло.

Не можем да отречем, че технологиите предлагат много възможности за игра или научаване на полезни неща. Въпреки това те имат и редица негативни ефекти върху развитието и качеството на живот. В киното и телевизията например кадрите се сменят 24 пъти в секунда, а детският мозък не може да обработи такъв обем от информация. Същевременно реалният свят не се движи и променя с такава скорост, заради което става безинтересен за децата, пристрастени към екраните. Това бързо движение на образите води до свръхстимулация на мозъците на малките деца и за тях е трудно да се фокусират върху по-бавни задачи и дейности, които изискват повече мислене и концентрация.

Технологиите са пълни с визуални стимули и изискват да се обръща внимание на много елементи наведнъж. Затова децата, които играят видеоигри или прекарват прекалено много време в интернет, са склонни да се концентрират по-трудно в сравнение с другите деца, които имат минимален достъп до екраните. Това може да повлияе и начина, по който детето обработва информация – да мисли по-повърхностно, да има по-слаба памет, да изпитва затруднения с логичното мислене и в заниманията, изискващи креативност. Технологиите променят начина, по който децата се социализират и общуват помежду си. Срещите и комуникацията очи в очи все повече намаляват за сметка на виртуалното общуване чрез различни социални мрежи. А това може да окаже огромно негативно влияние върху тяхното умствено и емоционално развитие. Не е за пренебрегване и фактът, че според децата това, което се случва на екрана, се случва и в реалния живот. Те често пренасят агресията, видяна по телевизията или видеоиграта, и в общуването с околните.

Съвременните деца растат в силно технологизирана среда и на фона на постоянно развиващите се дигитални технологии е необходимо отговорно отношение и поведение на възрастните за тяхното възпитание. Налице е криза в семейството. Семейният живот става все по-опосредстван, контактите все повече електронно зависими (чрез Skype, Facebook и др.), а конфликтите са все повече символни и виртуално опосредени, отколкото физически. Назряла е необходимост от активизиране на усилията за утвърждаването и популяризирането на възможностите на религиозното образование при решаването на проблемни, кризисни и конфликтни ситуации, и особено за рискови групи деца и семейства.

Учениците да спазват следните правила за безопасно поведение в Интернет и етично използване на социалните мрежи: (1) Да не снимат и публикуват клипове, в които има обидно съдържание за учители, ученици, служители и родители. (2) Да не качват снимки или колажи, които уронват достойнството на други хора – деца или възрастни. (3) Да не публикуват информация за други хора – деца или възрастни, която не отговаря на истината или има подвеждащ характер. (4) Да не използват груби и обидни думи и особено заплахи към други хора – деца или възрастни. (5) Да не влизат в непознати и съмнителни сайтове, които нямат връзка с учебния процес без знанието и разрешението на родителите или учителите. (6) Да не отговарят на запитвания на непознати лица по Интернет, да създават контакти с тях, да се срещат с тях и непременно да уведомяват родителите си или учители за всеки подобен случай. (7) Да не качват и споделят каквато и да е лична информация на който и да е сайт без позволение на родител. (Личната информа-

ция включва име, адрес, телефонен номер, години, училището, в което учим и др.) (8) Да не поставят снимки в Интернет със свободен достъп на видимост без предварително одобрение от родител. (9) Да не отварят e-mail от непознат адрес и никога да не отговарят на такива писма. (10) Да не правят нищо, за което ги е помолил някой, с когото са се запознали онлайн, без да го обсъдят с родителите си или с учители.

Заклучение

Юридизирането на образованието като субективно право е свързано с намиране и приемане на онези само негови проявни форми, които са обществено оправдани. В контекста на дигиталната комуникация Изследването на неговото съдържание не се подчинява на следването на традиционното разглеждане на правомощията, а се основава на неговия многопластов характер. На преден план излиза ангажираността на държавата с оглед осигуряването на условия за неговото реализиране.

Литература:

1. Annualreport2006.pdf [Online] Available from: <https://www.ohchr.org/documents> [Accessed 29/11/2021].
2. <https://nauka.bg/euraxess-harta-kodeks-evropeiskite-ucheni/> Available from: <https://www.nauka.bg> [Accessed 29/11/2021]
3. **Oblinger, D.** Boomers, Gen-Xers, and Millennials: Understanding the „New Students“ [Online] Available from: <https://er.educause.edu/pdf> [Accessed 28/11/2021].
4. **Milkova, D.** (2009) *Obshta teoriya na pravoto*. Sofia: Albatros, pp. 43 – 46.

За контакти:

Доц. д-р Елица Куманова
Русенски университет „Ангел Кънчев“,
ekumanova@uni-ruse.bg

Доц. д-р Николина Ангелова
Русенски университет „Ангел Кънчев“,
nangelova@uni-ruse.bg